

яка збільшується з віддаленням від ядра. Серед досліджених нами національно-специфічних одиниць, які вербалізують концепт «ВОДНИЙ ТРАНСПОРТ» в американській лінгвокультурі більшість представлена словосполученнями, одним з елементів яких є топонім або антропонім. При цьому топоніми належать до германських, романських та автохтонних індіанських мов. Характерним для досліджуваних вербалізаторів є також утворення способом семантичної деривації з застосуванням механізму метафоризації. Слід також зазначити, що серед досліджених мовних одиниць присутня на стилістично маркованих лексеми, тобто таких, що належать до категорії сленгізмів та жаргонізмів, що є синонімами нейтральної лексики.

Перспективами подальшого дослідження є аналіз структурних та семантичних особливостей національно-специфічних вербалізаторів концепту «ВОДНИЙ ТРАНСПОРТ» у британській лінгвокультурі для подальшого аналізу спільних та відмінних рис у мовній актуалізації зазначеного концепту представниками обох націй.

Література:

1. Арутюнова Н. Д. Вступление / Н. Д. Арутюнова // Логический анализ языка: Ментальные действия. – М. : Наука, 1993. – С. 3–7.
2. Гончарова Н. Н. Языковая картина мира как объект лингвистического описания / Н. Н. Гончарова // Известия ТулГУ. Гуманитарные науки. – № 2. – Т. 2012. – С. 396–405.
3. Залевская А. А. «Образ мира» vs «языковая картина мира» / А. А. Залевская // Картина мира и способы ее репрезентации: Научные доклады конференции «Национальные картины мира: язык, культура, образование». – Воронеж: ВГУ, 2003. – С. 41–47.
4. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти / М. П. Кочерган – К., 1999. – 287 с.
5. Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка / Д. С. Лихачев // Русская словесность : от теории словесности к структуре текста – М. : «Academia», 1997. – С. 280–287.
6. Томахин Г. Д. Теоретические основы лингвострановедения (На материале лексических американизмов английского языка) / Г. Д. Томахин: Автореф. дис... докт. фи- лол. наук. – М. : Дипломат. Акад. наук, 1984. – 32 с.
7. Clissold P. Dictionary of nautical words and terms / P. Clissold. : Ferguson Brown & Son. – 1982. – 402 p.
8. Dirven R. Cognitive Exploration of Language and Semantics / R. Dirven, M. Verspoor – Amsterdam / Philadelphia : «John Benjamins Publishing company», 2004. – 277 p.
9. Friedman N. U.S. Amphibious Ships and Craft: An Illustrated Design History / N. Friedman. US Naval Institute Press, 2002. – 420 p.
10. Locke J. An Essay Concerning Human Understanding / J. Locke – London : «Everyman's Library», 1976 (1690). – 362 p.
11. Lowe David. Dictionary of Transport and Logistics / David Lowe. – London : Kogan Page. – 2002. – 282 p.
12. National Strategy for the Marine Transportation System: A Framework for Action. Committee on the Marine Transportation System. – Washington. – 2008. – 59 p.
13. Whorf B. Language, Thought and Reality / B. Whorf – Cambridge, MA: MIT Press, 1956, – 278 p.

УДК 811.161.2

Л. В. Юрса,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

ІДЕНТИФІКАЦІЯ БАЧВАНСЬКО-СРИМСЬКОГО ВАРІАНТА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

Стаття подає відомості про бачвансько-сримський варіант української літературної мови. Подано аналіз бачвансько-сримської говірки, яка є варіантом української літературної мови.

Вказано навчальні заклади, які функціонують на території Югославії і підтримують розвиток української мови.

Ключові слова: бачвансько-сримська говірка, руська мова, лінгвістика, ідентифікація.

IDENTIFICATION OF BACHVANSKO – SRYMSKY VERSION OF UKRAINIAN LITERARY LANGUAGE

The article gives examples of Ukrainian language outside Ukraine.

The analysis bachvansko-srymsku dialect, which is a variant of Ukrainian language. Remembering scientists who have studied bachvansko-srymsku dialect.

Bachvansko-srymsku dialect is a variant of Ukrainian language. It arose in connection with demographic processes.

Formed on the territory of Backa and Srym.

Yugoslav Rusyns preserved their traditions and language. Many loans held in various languages: Slovak, Hungarian, German and others.

On the territory of Yugoslavia, there are institutions that support the development of the Ukrainian language.

Many researchers have shown that bachvansko-srymsku dialect is a variant of Ukrainian language.

The article provides information about bachvansko option srymsky-Ukrainian literary language. The analysis bachvansko-srymskoyi dialect, which is a variant of Ukrainian language.

Specified institutions that operate in the territory of Yugoslavia, and support the development of the Ukrainian language.

Key words: language, bachvansko-srymsku dialect, Russian Language, linguistics, Ukraine, Identification, analys, Backa, Srym.

ІДЕНТИФІКАЦІЯ БАЧВАНСЬКО-СРИМСЬКОГО ВАРІАНТА УКРАЇНСЬКОГО ЛІТЕРАТУРНОГО ЯЗЫКА

Стаття представляє свідчення про бачвансько-сримський варіант українського літературного мови. Дан аналіз бачвансько-сримського говора, який являється варіантом українського літературного мови.

Указано учебные заведения, которые функционируют на территории Югослави и поддерживают развитие украинского мови.

Ключевые слова: бачвансько-сримський мов, русская мов, лінгвістика, ідентифікація.

У сучасних умовах вивчення історії бачвансько-сримського варіанта української літературної мови має особливе значення, адже, як відомо, у кін. ХХ – поч. ХХІ ст. на крайньому заході українських етнічних теренів з'явився антиукраїнський політичний рух так званих неорусинів, одним із стрижневих елементів їх політичної доктрини є намагання довести окремішність так званої русинської мови, а точніше її словацького (лемківсько-пряшівського) та польського (лемківсько-горлицького) варіантів. Бачвансько-сримський варіант української мови виник у результаті природної еволюції місцевих говірок українських переселенців та за всілякого сприяння українських культурних діячів – В. Гнатюка, А. Шептицького і був єдино можливим способом зберегти українську ідентичність представників найпершої української діаспори в умовах

відірваності від українських земель. Лемківсько-пряшівський та лемківсько-горлицький варіанти русинської мови – результат політично вмотивованих зусиль антиукраїнських сил, спрямованих на дезінтеграцію українського етномовного простору. Адже згадані варіанти так званої русинської мови постали як альтернатива українській літературній мові, яка з більшим чи меншим успіхом функціонувала на теренах як Чехословаччини, так Польщі та була представлена у всій її стилевій різноманітності. Тому-то, попри термінологічну схожість, русинську мову (руски язык), або бачвансько-сримський варіант української літературної мови та русинську мову, поширювану нині в Словаччині, Угорщині або Польщі не можна ототожнювати, оскільки це абсолютно різні феномени.

У XIX столітті закарпатці визначили свою мову як частину руської, тобто української мови. Зокрема М. Лучкай у своїй латиномовній «Граматиці...» зазначає, що «Unica Dialectus mansit absque Grammatica, et forte corruption, scilicet: Ruthenica, aut Карпато-рускаа, quae praeter parvam Russiam, Poloniam, praecipue usu venit in Galicia, Lodomeria, Bukovina, et ab hinc per latus meridionale montium Carpathicorum, seu superiorem Hungariam usque Scepusium, cujusque labii animae in Diaecesi Munkatsiensis et Eperjesiensis, in parteque M. Varadinensi ad medium millionem numerantur». («Без граматики, а може, і без сильного зіснуття, залишилася єдина мова – руська або карпато-руска, яка вживається, крім Малоросії, Польщі, ще в Галичині, на Волині, на Буковині, і звідси через південний бік карпатських гір, або верхню Угорщину, по Спиш, нею говорить кожен у мукачівському та пряшівському єпископстві, та у частині єпархії Орадя-Маре до пів мільйона осіб») [3, s. 8–9].

Те, що варіанти української літературної мови функціонують на територіях інших держав, де компактно проживають українці, як кодифікована мова, є наслідком бездієвості політичного ресурсу, зокрема пасивний зв'язок культурних осередків України та українців Пряшівщини, Польщі, Румунії. Частково продовжує наві'язуватися думка деякими псевдо науковцями про окремішність русинів від українського народу як самостійної нації.

Руски язык, як варіант української літературної мови активно функціонує на території Сербії, в автономному краї Воєводина та частково у Хорватії. Згідно з даними перепису 2004 року, в Сербії проживає близько 15 тисяч осіб, які називають себе руснаками. Вони компактно проживають у селах Руський Керестур та Коцур. Їх говірка, яку вони називають руска бешеда, походить з південно-лемківського діалекту української мови.

Бачвансько-русську говірку самі носії називають ще: руска бешеда, а її літературну форму – руски язык. Нею послуговуються 25 тисяч русинів (руснаків) Воєводина. Вони є нащадками українських емігрантів, які пресилились із Південно-західної Лемківщини (18–19 ст.) і проживають у містах Новий Сад, Вербас, селах Коцур, Петровці, Руський Керестур, Миклошевці, Беркасово та ін.

У середині 18 століття українці, які проживали на території сучасного Закарпаття та Східної Словаччини, у зв'язку із соціально-економічними реформами австрійської імператриці Марії-Терезії, переселились до сербських сіл Керестур та Коцур. На чужині переселенці змогли зберегти свою мову, хоч і зазнали південнослов'янського впливу, зокрема – сербського. Як літературну русини Керестура та Коцура тривалий час використовували українську редакцію церковнослов'янської мови з народнорозмовними вкрапленнями, яка функціонувала у той час й на території історичного Закарпаття.

Зазначимо, що той діалект, яким послуговуються українські переселенці, значно відрізняється від інших українських говірок, адже на його структурі позначилися впливи суміжних мов – польської, словацької, а згодом і сербської.

Бачвансько-русинський діалект відрізняється від інших говірок української літературної мови, адже позначений значним впливом інших мов – польської та словацької, бо сформувався на основі перехідних українсько-словацьких діалектів Південно-західної Лемківщини зі значними впливами сербської мови, а також угорської, польської та німецької мов. Іноді бачвансько-сримський діалект кодифікують як «слов'янське есперанто»). Науковці відносять бачвансько-сримську говірку як до західнослов'янських, так і до східнослов'янських мов.

Ми вже згадували про те, що бачвансько-русинський варіант української літературної мови є офіційною мовою у Воєводині. Нею ведуться програми телебачення та радіо, здійснюється навчання в початкових школах, гімназії та на кафедрі русинської мови і літератури університету у Новому Саді. Протягом XX ст. у бачвансько-русинській мікрмові сформувалися художній, публіцистичний, науковий та офіційно-діловий стилі, нею видається періодична преса – тижневик «Руске слово», дитячий місячник «Заградка», молодіжний місячник «Мак», газета «Шветлосц», вісник «Studia Ruthenica».

У 1897 році Володимир Гнатюк провів тривалу фольклорну експедицію на Бачці. Записав та опублікував тексти 430 народних пісень, 220 оповідань, численні анекдоти, а також народне весілля. Фольклорна експедиція

В. Гнатюка та подальша публікація фольклорних текстів з Бачки стала передумовою кодифікації місцевої бачвансько-сримської говірки та утвердження цієї говірки як специфічного варіанта української літературної мови, першу та успішну спробу якої здійснив Г. Костельник у 1904 р.

Тривалий час русини-українці Югославії не мали літературного варіанта своєї мови, аж доки відомий мовознавець, філософ, священник та громадський діяч – Гавриїл Костельник у 1904 році видав збірку віршів «З мого валала», яка дала поштовх до функціонування русинської мови як варіанта української літературної мови. За словами Л. Белея, Гавриїл Костельник «заклав основи третього варіанта – бачвансько-сримсько-української літературної мови – руского языка» [1, с. 127].

У 1923 році Гавриїл Костельник видає «Граматику бачвансько-русинської бешеди», в якій вперше були визначені норми руского языка.

Г. Костельник як у своїх публіцистичних статтях, так і в наукових працях, зокрема в «Граматиці...» постійно наголошував на тісній спорідненості бачванської говірки та української мови, свою рідну говірку він беззастережно вважав українською, хоч і вказував на значні польські та словацькі впливи. Зв'язок літературного варіанта мови бачванських русинів-українців та української літературної мови Г. Костельник намагався продемонструвати використанням «українських» літер я, ю, є, і, які передають м'якість попередніх приголосних *n* та *l*; вживанням м'якого знака, літери *г*.

Руски язык – це варіант української мови, а русини є частиною українського народу. Так склалося історично, що вони проживають на різних територіях, але етнічно та духовно є спорідненими і вважають себе однією нацією – українцями. На позначення руської мови зустрічаємо різноманітні номінації, зокрема рутенська, карпатська, карпатсько-русинська мови. Ще в XIX столітті руська мова була визначена як варіант української літературної мови. Зокрема М. Лучкай у 1830 році у своїй Граматиці зазначає, що закарпатці свою мову називають такими позначеннями, як : *lingua ruthenica* та *lingua ruthena* – руська мова, *lingua parvo-rissica* – малоросійська мова.

Бачвансько-сримська мова є варіантом української літературної мови. Нею спілкуються переселенці Воєводина та Хорватії із Пряшівщини та Закарпаття. Зрозуміло, що розмовна говірка суттєво відрізняється від інших говірок української мови, адже містить перехідні моменти із словацької та інших сусідніх мов.

Бачвансько-русинський варіант української мови сформувався на основі перехідних українсько-словацьких діалектів Південно-західної Лемківщини. На цей варіант суттєво впливали інші мови, зокрема : сербська, угорська, німецька, польська.

Варто зазначити, що бачвансько-русинський варіант української мови є однією з офіційних мов Воєводини. Цією мовою можна почути теле- та радіопередачі, здійснюється навчання у початкових класах шкіл, гімназій. У Новому Саді існує кафедра русинської мови у одному із ВУЗів. Цією мовою виходять періодичні видання, такі як : тижневик «Руске слово», дитячий місячник «Заградка», молодіжний місячник «Мак», газета «Шветлосц», вісник «Studia Ruthenica». Попри ці факти, за словами М. Мушинки, лінгвісти довго ігнорували русинську мову та літературу. «Основною причиною такого ігнорування, – за словами М. Мушинки, – було те, що термін «русский», який у цій мові має точно окреслене значення, важко перекласти на інші мови» [2, с. 157].

Необхідно звернути увагу на те, що до середини 19 століття, русини Воєводини використовували у церквах та школі церковнослов'янську мову. Із другої половини 19 століття деякі церковні книги у Коцурі та Керестурі були написані розмовною мовою, тобто руською – варіантом української літературної мови. З 1897 року на території Воєводини починається активна дослідницька діяльність бачвано-сримського варіанта української літературної мови відомим мовознавцем, фольклористом – Володимиром Гнатюком, який проводить експедицію та записує твори *руської бешеди*.

У міжвоєнний період сформувалися два полярні погляди щодо руської мови переселенців на Балканах. Прихильники однієї течії вважали, що руська мова є варіантом української літературної мови і повинна функціонувати на заселених землях як літературна мова. Інші ж тяжили до течії панславізму. Зокрема вважали русинську мову як похідну від російської мови і хотіли бачити своєю літературною мовою карпатсько-русинський варіант або російську мову.

Важливим ідентифікатором бачванських русинів як українців, є те, що вони тісно співпрацювали із українцями Закарпаття у часи Карпатської України (1938 – 1939). Зокрема нащадок колишніх переселенців, єпископ Діонісій Няраді, повернувся на батьківщину і був призначений Апостольським адміністратором Карпатської України. Також бачванські русини зібрали чималу суму – 15 тис. динарів і передали їх для розбудови Карпатської України. Після ж трагедії 1939 року на Красному полі (фашистська Угорщина окупувала територію Карпатської України) багато діячів Карпатської України знайшли прихисток в українців Бачки.

Нині літературна мова русинів-українців Бачки та Сриму визнана однією із офіційних мов Воєводини (Сербія). Як офіційна мова вона використовується в осередках Руський Керестур, Коцур, Вербас, Жабаль, Кула, Бачка Тополя, Шид, Новий Сад та ін.

Із 1949 року в місті Новий Сад функціонує русинська радіоредакція, яка передає інформаційні та музичні програми.

У 1975 році створена русинська телеорганізація «Новий Сад», яка транслює інформаційні, культурні та фольклорні передачі. У Руському Керестурі діє гімназія, навчання в якій проводиться русинською мовою. У місті Новий Сад на філософському факультеті університету понад тридцять років функціонує Відділ русиністики.

Література:

1. Л. Белей. Гавриїл Костельник як творець бачвансько-сримського варіанта української літературної мови / Л. Белей // Гавриїл Костельник на тлі доби: пошук істини: Збірник наукових праць. – Львів – Ужгород : Гражда, 2007. – С. 127.
2. Мушинка М. Володимир Гнатюк. Життя та його діяльність в галузі фольклористики, літературознавства та мовознавства / Микола Мушинка // Записки наукового товариства ім. Шевченка. Праці філологічної секції. – Т. 207. – С. 157.
3. Michaelis Lutskay Slavo-Ruthena Grammatica / Michaelis Lutskay // Budaë. – 1830. – S.VIII – IX.